

ಬಂಜಾರರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ

ಲೋಹಿತ್ ಪಿ.

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಡಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಕಲಾ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕಾಲೇಜು,
ಸರ್.ಎಂ.ವಿ. ರಸ್ತೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

Received: 06/10/2024 ; Accepted: 10/11/2024 ; Published: 06/12/2024

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14289830>

ABSTRACT:

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಆಕಾಶದಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲ, ಸಾಗರದಷ್ಟೇ ಆಳ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ. ಗಾದೆ, ಒಗಟು, ಒಡಪು, ಕಥೆ, ಲಾವಣಿ, ಕಥನಗೀತೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀರವರು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು 'ಜನವಾಣಿ ಬೇರು, ಕವಿವಾಣಿ ಹೂವು' ಎಂದುಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಂಬಾಣಿಗರು ನಂಬಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾದವರು. ನಂಬಿದವರ ಪಾಲಿನ ಅಂಗರಕ್ಷಕರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಾದರೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಬದುಕುವ ಇವರು ಸಾಹಸಿಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೊಂದು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಅಲೆಮಾರಿ ಗುಂಪು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಲಕ್ಷ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತೀ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನೊಡಲಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಣರಂಜಿತ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನೋಡಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ಲಂಬಾಣಿಗರು ಎಂದು ಮನಸೆಳೆಯುವ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಇವರು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ಯಾರು ಕೃಷಿ ಮಾಡದಕನ್ನೆ ನೆಲ. ಕೈಹಾಕದ ತುಂಬು ಕಣಜ.

ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ, ಅನ್ಯರ ದಾಳಿಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದ, ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವೀರರು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಾಯಕರನ್ನು ದೈವವೆಂದು ಆರಾಧಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಂಟೆಸ್ವಾಮಿ, ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರ ಯತ್ತಪ್ಪ-ಜುಂಜಪ್ಪ, ಕುರುಬರ ಮೈಲಾರಲಿಂಗ, ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದವರ ಸಾಲಿಗೆ ಲಂಬಾಣಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಸಂತ ಸೇವಾಲಾಲ್ ಅವರೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ.

ಸೇವಾಲಾಲರು ಒಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷ, ಪವಾಡ ಪುರುಷ, ಕಾಲಜ್ಞಾನಿ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ (ಆಯಿವಾಳೊ, ಜೊಡವಾಳೋ, ಝಾಂಡಿವಾಳೋ, ಗೇನೀಬಾಪು, ಬಾವಾಲಾಲ) ಮುಂತಾದ ಗುಣ, ರೂಪಗಳಿಂದ ಬಂಜಾರ (ಲಂಬಾಣಿ)

ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸೇವಾಲಾಲರು ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿ ಸಮಾಜ ಸಂಘಟನೆ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಜಾರ ಸಮುದಾಯದವರನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

KEYWORDS:

ಜಿಪ್ಲಿ, ಗೋರ್ ಮಾಟಿ, ಗೋರ್ ಬೋಲಿ, ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಚೂಡೋ.

ಸೇವಾಲಾಲ್‌ರವರನ್ನು ಸೇವಾಭಾಯ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭಾಯ ಎಂದರೆ ಸಹೋದರ, ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲರ ಸಹೋದರ. ಅವರನ್ನು ಬಾಪು (ತಂದೆಯಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವವನು) ಸದ್ಗುರು ಸೇವಾಲಾಲ್ (ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವನು, ನುಡಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸತ್ಯವಾಗಿಸುವವನು) ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಲಂಬಾಣಿಗಳು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಭಾರತವಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಬಾಣಿಗಳ ನಾಲ್ಕೇ ಗುಡಿಸಲುಗಳಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತ ಸೇವಾಲಾಲರ ಗುಡಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಸೇವಾಭಾಯ ಅವರ ಗುಡಿ ಇಲ್ಲದ ತಾಂಡಗಳೇ ಇಲ್ಲ, ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾಗುರು ಬಂಜಾರರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲಂಬಾಣಿ ಸಮುದಾಯದ ಜೀವನಾಡಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹೊರಟಾಗ ಅವರು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರ, ನೀಡಿದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ, ಅವರ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಂದ ಸುಧಾರಣೆಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಪರರ ಕಿರುಕುಳ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಸಮುದಾಯದವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದು, ಕೂಳು ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಉಣ ಬಡಿಸಿದ್ದು, ದುರ್ಬಲರನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿದ್ದು, ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಸಮುದಾಯದ ಒಳಜಗಳವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದ್ದು, ಎಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಹೋದರಿಯರಂತೆ ಕಂಡು ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು, ಅವರ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸರಿದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಲು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು; ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಎರಡೇ ಇಂತಹ ನೂರಾರು ವಿಚಾರಗಳು ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು, ಸಹೃದಯರನ್ನು ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಬಂಜಾರ ಅಥವಾ ಲಂಬಾಣಿ ಅಥವಾ ನಾಯ್ಕ ಅಥವಾ ಗೋರ್ ಮಾಟಿ

ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒಂದು ಜನಾಂಗ. ಮೂಲತಃ ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ಮೂಲದ ಇವರು ಲಂಬಾಣಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಂಜಾರ್ ಸಮುದಾಯವು ತನ್ನದೇ ಆದಾ ವೇಷ ಭೂಷಣದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟೀಷರು ಇವರನ್ನು 'ಜಿಪ್ಪಿ' ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ಸಂವಿಧಾನವು ಇವರನ್ನು ಅಧಿಸೂಚಿತ 'ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಇವರು ೬ ಕೋಟಿ ಲ್ಲ ಲಕ್ಷ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮೂಲತಃ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರಾಗಿದ್ದು, ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಗೋರ್ ಭಾಯ್ ಅಥವಾ ಗೋರ್ ಮಾಟಿ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ ಲಂಬಾಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ಭಾಷೆಗೆ ಲಿಪಿ ಇಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ರಾಜಸ್ಥಾನಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಿದೆ.

ಬಂಜಾರಾ, ಬಣಜಾರಾ, ಬನಜಾರ, ಬಂಜಾರಿ, ಬಂಜಾರೆ, ಬ್ರಜಾವಾಸಿ, ಲಮಾಣಿ, ಲಂಬಾಣಿ, ಲಮಾನ, ಲಂಬಾಡಾ, ಲಂಬಾಡಿ, ಲಬಾನ, ಲಭಾನಿ. ಲೋಭಾನ, ಬಳದೀಯಾ, ಲಾದೇನಿಯಾ, ಸುಗಾಲಿ, ಗವಾರ, ಗವಾರಿಯಾ, ಗುವಾರಿಯಾ, ಗಾವಲಾ, ಕಂಗಿ, ಕಂಗಷಿಯಾ, ಫಾಣದ್, ಶಿರಕಿವಾಲಾ, ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಅಲ್ಲದೇ 'ಗೋರ್ ಬಂಜಾರ' ಎಂಬ ಪದ ಭಾರತದ ಸಮಸ್ತ ಲಂಬಾಣಿಗರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಗೌರವಯುಕ್ತ ಪದವಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು 'ಗೋರ್ ಮಾಟಿ, ಗೋರ್' ಎಂದು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನಾಂಗದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯೋಗ ನಾಮ ಇದಾಗಿದೆ. 'ಗೋರ್' ಎಂಬ ಪದವು 'ಗೌರ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಲಂಬಾಣಿಗರ ಗೌರವವನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದವಾಗಿದೆ. ಗೋರ್ ಎಂದರೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ.

ಈ ಗೋರ್ ಬಂಜಾರರು ಆಡುವ ಮಾತನ್ನು 'ಗೋರ್ ಬೋಲಿ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗೋರ್ ಬೋಲಿ, ಎಂಬ ಇವರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ, ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ, ಆಹಾರ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ಇತರೆ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದ್ದರೂ ಸಹ (ಇವರ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಸೋಲಿಗರ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆ

ಹೊಂದಿದೆ) ಲಂಬಾಣಿಗರು ಭಿನ್ನತೆಯ ಮುಖಾಂತರವೇ ತಮ್ಮ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹಂಚಿಹೋಗಿರುವ ಲಂಬಾಣಿಗರನ್ನು ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಇತರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದ 'ಗೋರ್ ಬೋಲಿ'ಯು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಲಂಬಾಣಿಗರನ್ನು ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಮಾಡುವ, ಅವರ ಗುರುತನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಡುವ ಮೊದಲ ಅಂಶವೆಂದರೆ 'ಗೋರ್ ಬೋಲಿ'.

'ಗೋರ್ ಬೋಲಿ'ಯು ಮೌಖಿಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಲಿಪಿ ಇರುವ ಭಾಷೆಯಷ್ಟೇ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಲಂಬಾಣಿಗರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪದಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಡು ಹಸೆ, ಹಾಸ್ಯ, ಜಗಳ, ಕುಶಲ ಮಾತುಗಳುಗೆ ಲಂಬಾಣಿ ಪದಗಳೂ ಕೊರತೆಯೆನಿಸಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಸುಂದರ ಗಾದೆಮಾತುಗಳು ಹಾಗೂ ಒಗಟುಗಳ ರಚನೆಗಳು ಸಹ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. 'ಡೀಲೇನ್‌ಧಾನ್ ವತ್ರಾವಳೇನ್ ಮಾಂಡ್' ಎಂಬುದು ಲಂಬಾಣಿಗರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾದೆಮಾತು. 'ನಿಧಾನವೇ ಪ್ರಧಾನ' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣಡಿಯ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 'ಆತುರ ಪಟ್ಟರೆ ಅನ್ನದ ಗಂಜಿ ಬಸಿದು ಕುಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಕಾದರೆ ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನಲು ಹದವಾಗಿ ಬೆಂದ ಅನ್ನ ಸಿಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ಬರೀ ನಾಲ್ಕು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವಂತಹ ನುಡಿ ಭಂಡಾರ ಲಂಬಾಣಿಗರಲ್ಲಿದೆ. ಇವರ ಅನುಭವಗಳ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಗಾದೆಮಾತುಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪದಗಳೂ ಸಹ ಶುದ್ಧ, ಶಕ್ತಿಯುತ ಅರ್ಥ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

'ಸೋನೇರ್ ಲಾವಿ ಪುಂಚಡಿತಿ ಪಾಣಿ ಪೀದಿ' ಇದೊಂದು ಒಗಟು ನುಡಿ. ಅಂದರೆ 'ಚಿನ್ನದ ಹಕ್ಕಿ ಬಾಲದಿಂದ ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತೆ' ಎಂಬುದು ಈ ಒಗಟು ನುಡಿಯ ಅರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ದೀಪ (ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ ಬುಡ್ಡಿ). ಒಗಟುಗಳನ್ನು 'ಫೋಡೇರ್ ಸಾಕಿ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಥೆಗಳು, ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳು, ಇವರ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವರು ಕಥೆಗಳನ್ನು 'ಸಾಕಿ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಲಂಬಾಣಿಗರ ಮದುವೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳೆಂದರೆ 'ಥಾವಳೋ ಗೀದೆ' ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಹಾಗೂ ಅಳಲು ಮತ್ತು ಸಾಂತ್ವನದ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಲಂಬಾಣಿ

ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದ ಮದುವೆಗಳೂ ಕಾಡು ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಂಬಂಧ ಕೂಡಿಸಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಸಂಬಂಧಿಕರ ಭೇಟಿ ಮತ್ತೆ ಯಾವಾಗ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತವರು ಸಂಗಡ ಬಿಟ್ಟು ಗಂಡನ ಸಂಗಡ ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಲು ಹೊರಟ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ತವರನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸಂಧಿಸುತ್ತೇನೆಯೋ ಎಂಬ ದುಃಖದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಡು 'ಥಾವಳೋ'. ಇದೊಂದು ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಶುದ್ಧರೂಪ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹರಸಿ ಹಾಡುವ ಸರಳ ಹಾಡುಗಳು ಈ 'ಥಾವಳೋ ಗೀದೆ'ಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಾದೆಮಾತುಗಳೂ, ಒಗಟುಗಳು, ಕಥನ ಗೀತೆಗಳು, ಹಾಡು ಹಸೆ, ಭಜನೆ ಗೀತೆಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಶೈಲಿಯು ಲಂಬಾಣಿಗರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ ಇದು ಲಂಬಾಣಿಗರ ಅಸ್ಮಿತೆಯ ಸಂಕೇತ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವರ ವೇಷಭೂಷಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಗಂಡಸರು ಬಣ್ಣಯವಾದ ಅಂಗಿ ಪಂಜೆ, ಪಾಗಡಿ (ರುಮಾಲು) ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಒಟಿ, ಅಷ್ಟೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಲಂಬಾಣಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಾಕು ನಿಜಕ್ಕೂ ತುಂಬಾ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕವಡೆ, ಕನ್ನಡಿ, ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಬಣ್ಣದ ತುಂಡು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಹೊಲಿದ ಪೋಷಾಕುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಿಗೆ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಫ್ಯಾಷನ್ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಮುಖ ಆಭರಣವಾದ 'ಭೂರಿಯಾ' ಬದಲಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ನತ್ತುಗಳು ಮೂಗನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿವೆ. 'ಚೂಡೋ'ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು 'ತಾಳಿ'ಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಿವಿಯೋಲೆ, ಕೈಗಡಗ, ಬಲ್ಯಾ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಂಗಟ್ಟು ಬಳೆ (ಬಂಗಡಿ), ಕಾಲ್ಡಗ ಮುಂತಾದ ಆಭರಣಗಳೆಲ್ಲಾ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿದೆ.

ಲಂಬಾಣಿ ಮದುವೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು (ಕಸಳಾತ್‌ಗಳು) ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕುತೂಹಲಕರ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜನೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಶಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಲಂಬಾಣಿಗರು ಮಾಡುವ ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥವನ್ನು 'ಸಗಾಯಿ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಗಾಯಿ ಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮದುವೆ ದಿನದ ಮುನ್ನ ವರನಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆತನ ಸಹೋದರನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಒಂದು ರೀತಿಯ ದೀಕ್ಷೆ. ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ಬೆಳ್ಳಿಸೂಜಿಯಿಂದ

ಗಂಡಿನ ಬಲಭುಜಕ್ಕೆ 'ದಾಗ್' (ಬರೆ) ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು 'ವದಾಯಿ ಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಗೋಟ್ ಕರೇರೋ, ಭಾಂಗ್ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಫೋಟೋಕಸಾಳತ್, ಡೊರಣೋ ಭಾಂದರ್, ಟೀಕೋದೇರೋ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವಾಹ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ವಿವಾಹಗಳೂ ದೀರ್ಘ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಏಳು ದಿನಗಳವರೆಗಾದರೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಮದುವೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸರಳಗೊಂಡಿವೆ. ಪುರೋಹಿತರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯದವರೇ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂದು ಬೇರೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ರಾಜಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬಂಜಾರರ ವಂಶಾವಳಿ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರಗಳ ವಿವರ:

ಅ) ರಘೋಡ್ (ಭುಕ್ತ) : ೨೭ ಗೋತ್

೧. ಆಲೋತ್, ೨. ಭಾಣವತ್, ೩. ಭಿಲಾವತ್, ೪. ದೆಗಾವತ್, ೫. ದೀಪಾವತ್, ೬. ದೇವ್ಲೋತ್, ೭. ದುಂಗಾವತ್, ೮. ಝಂಡಾವತ್, ೯. ಕಾನವತ್, ೧೦. ಕರಂತೋಟ್, ೧೧. ಖಾತ್ಲೋಟ್, ೧೨. ಖಿತಾವತ್, ೧೩. ಖಿಲಾವತ್, ೧೪. ಕೊಡಾವತ್, ೧೫. ಕುಮಾವತ್, ೧೬. ಮೇಘಾವತ್, ೧೭. ಮೆರಾಜೋತ್, ೧೮. ಮೆರಾವತ್, ೧೯. ನೆನಾವತ್, ೨೦. ಪಾತ್ಲೋತ್, ೨೧. ಪಿಥಾವತ್, ೨೨. ರಾಜವತ್, ೨೩. ರಾಮವತ್, ೨೪. ರಾತ್ಲಾ/ಫುಲಿಯ, ೨೫. ರಣೋತ್, ೨೬. ಸಂಗಾವತ್, ೨೭. ಸೋತ್ರಿ.

ಆ) ಪವಾರ್ (ಜಾತ್) ೧೨ ಗೋತ್

೧. ಆಮೋತ್, ೨. ಇವತ್ ಪಮ್ಮಾರ, ೩. ಬಾಣಿ, ೪. ಚೈವತ್ ಪಮ್ಮಾರ, ೫. ಇಂಜ್ರಾವತ್, ೬. ಇನ್ನೋತ್ ಪಮ್ಮಾರ್, ೭. ಝರಪ್ಲಾ, ೮. ಲುಣಾವತ್/ನುನ್ನಾವತ್, ೯. ಪಮಾಡಿಯ, ೧೦. ತಾರಾಬಾಣಿ, ೧೧. ವಾಂಕ್ರೋತ್, ೧೨. ವಿಸ್ಲಾವತ್.

ಇ) ಚವಾಣ್/ಚವ್ವಾಣ್ ೬ ಗೋತ್

೧. ಮೂಡ್, ೨. ಕೆಳೂತ್, ೩. ಕರ್ರ, ೪. ಸಬಾವತ್, ೫. ಪಾಲ್ತ್ಯಾ, ೬. ಲಾವಡಿಯ

ಈ) ವಡಿತ್ಯಾ/ಜಾಧವ್ ೩೨ ಗೋತ್

೧. ಅಜೈರಾ, ೨. ಬಾದಾವತ್, ೩. ಬರ್ಮಾವತ್, ೪. ಭಗ್ವಾನ್ಲಾಸ್, ೫. ಭಾರೋತ್, ೬. ಬೋಡಾ, ೭. ಧಾರಾವತ್, ೮. ದುಂಗರೊತಿ, ೯. ಗಂಗಾವತ್, ೧೦. ಗರಾಮ್, ೧೧. ಗುಗ್ಲೋತ್, ೧೨. ಹಲಾವತ್, ೧೩. ಜಾಧವ್, ೧೪. ಜಾಲೋತ್, ೧೫. ಜ್ಯೂತ್, ೧೬. ಕಾಗ್ಲಾ, ೧೭. ಕುಂಸೋತ್, ೧೮. ಲೋಕಾವತ್, ೧೯. ಲೋಣಾವತ್,

೨೦.ಲೂಣಾವತ್, ೨೧.ಮಾಲೋತ್, ೨೨.ಮೊಹನ್ಯಾಸ್, ೨೩.ಪಿಪಾವತ್, ೨೪. ಪೊಸ್ಸುಮಲ್, ೨೫.ಸಲಾವತ್, ೨೬.ಸೆಜಾವತ್, ೨೭.ತೆಜಾವತ್, ೨೮.ತೆಪಾವತ್, ೨೯. ತೆರಾವತ್, ೩೦.ತುಮಾರ್, ೩೧.ಉಚಿದಾವತ್ ೩೨. ವಡೇರ್‌ಆಡ್

ಉ) ಬಾಣ್ಹೋತ್/ಅಡೆ ೧೫ ಗೋತ್

೧. ಆಡೋತ್, ೨. ಅಡೆ, ೩.ಬಾಣೋತ್, ೪.ಭೋಜಾವತ್, ೫.ದಾನಾವತ್, ೬. ಧರಮ್ ಸೋತ್, ೭.ಧೀರಾವತ್, ೮.ಜಾತ್ರೋತ್, ೯.ಕರ್ನಾವತ್, ೧೦. ಕುಂತಾವತ್, ೧೧.ಲಾವೊರಿ, ೧೨. ಮುದಾವತ್, ೧೩.ಪಾನಾವತ್, ೧೪. ರುಪಾವತ್, ೧೫. ಸಬ್ಬಸೋತ್.

ತೀಜ್ ಆಚರಣೆ:

ತೀಜ್ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಜತನದಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಾರೆ. 'ತೀಜ್' ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂಭ್ರಮದ ಸಂಕೇತ ಎಂಬುದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ. ಯುವತಿಯರು ಸಮೀಪದ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ತಂಗಿ, ಲಂಟಾನ ಮುಂತಾದ ಕಾಡುಹೂಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಂದು, ಸಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುತರುತ್ತಾರೆ. ಮೊಳಕೆ ಬರಿಸಿದ ಗೋಧಿಯ 'ತೀಜ್' ಅನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮನೆಮನೆಗೆ ತೆರಳುವ ಯುವತಿಯರು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾ, ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಲು ಬಲು ಸೊಗಸು. ಲಂಬಾಣಿ ಯುವತಿಯರ ತೀಜ್ ನೃತ್ಯ, ಹಾಡು ಹಸೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮ ಸಂತೀತದ ಲಯದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

'ವರ್ಷ ದಾಡೇರ್ ಕೋರ್ ದವಾಳಿ' ಎಂದು ಗ್ರಾಮದ ಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ ಯುವತಿಯರು ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ 'ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದವರೆಗೂ ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಗಳ ಕತ್ತಲೆಯ ಮುಸುಕು ಸರಿದು ಖುಷಿ, ನೆಮ್ಮದಿಯ ಬೆಳಕು ಹರಿದು ಬರಲಿ. ಮನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ದೇವರು ಆರೋಗ್ಯಾಯುಷ್ಯ ಕರುಣಿಸಲಿ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮಳೆ-ಬೆಳೆಯಾಗಲಿ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಮೃದ್ಧಿ ನೆಲೆಸಲಿ' ಎಂಬ ಹಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನಿಂದ ತಂದ ಹೂಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹರಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಊರ ಹೊರವಲಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಖರ್ಜೂರವನ್ನು ನೆರೆದವರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅವಿವಾಹಿತ ಯುವತಿಯರು ಮಾತ್ರ ತಂಡ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಎರಡು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದಿರಿಸಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಡು ಹೂಗಳ ಬುಟ್ಟಿ ಹೊತ್ತು ಊರಿನ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಖುಷಿಯನ್ನು ಪಸರಿಸುವ ಆಚರಣೆ ತಾಂಡಾಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿರುವುದು ವಿಶೇಷ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಂಜಾರರು ಭಾರತದ 28 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದದ್ಯಂತ ಸುಮಾರು 195 ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಬಂಜಾರರ ಭಾಷೆ, ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿ, ಆಹಾರ-ವಿಹಾರ, ವೇಷ ಭೂಷಣ, ರೀತಿ-ರಿವಾಜು, ರೂಢಿ-ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಸಾಬ-ಸಬಾಬ, ದೈವ-ನಂಬಿಕೆ, ಪೂಜೆ-ಪುನಸ್ಕಾರ, ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು, ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಸದ್ಗುರು ಸೇವಾಲಾಲ್ ಮಹಾರಾಜ್. ಗೋರ್ ಸಿಕ್ಲಡಿ (ಸಂ). (2018). ಗೋರ್ ಬಂಜಾರರ ಪೊರಿಯಾತಾರ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ.
2. ಹರಿಲಾಲ ಪವಾರ. (2015). ಬದುಕೊಂದು ಚಿತ್ತಾರ ಲಂಬಾಣಿ ಬುಡಕಟ್ಟು. ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಧಾರವಾಡ.
3. ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು: ಸಂಪುಟ-೨. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು
4. ನಾಯಕ ಡಿ. ಬಿ. (2022). ಲಂಬಾಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು.
5. ಪಂಡಿತ ಕೆ. ರಾಜೋಡ. (2011). ಬಂಜಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಥನ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು.
6. ಸಣ್ಣರಾಮ. (1999). ಲಂಬಾಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ನೇಕಾರರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಸೊರಬ.
7. ಪಂಡಿತರಾಜೋಡ. (2013). ಗಾದಿವಾಳೊ ಸಂತಸೇವಾಲಾಲ. ಶುಭಚಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಧಾರವಾಡ.
8. ಶುಭಾ ಮರವಂತೆ (ಸಂ). ಯಶೋಧ ಬಾಯಿ (ಲೇ). (2019). ಬಹುತ್ವ ಸಂಕಥನ. ಗೀತಾಂಜಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ.
9. ಕಾಳೇಗೌಡ ನಾಗವಾರ ಮತ್ತು ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ. ಚಿ. (2000). ಗಿರಿಜನ ಕಾವ್ಯ. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು.
10. ನಾಯಕ ಡಿ. ಬಿ. (2000). ಲಂಬಾಣಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಬಂಜಾರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಗುಲಬರ್ಗ.

11. ಪಂಡಿತ ರತೋಡ. (2016). ಬಂಜಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ. ಶುಭಚಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಧಾರವಾಡ.
12. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ನಾಯ್ಕ ಬಿ. ಎಚ್. (2002). ಶ್ರೀ ಸೇವಾಲಾಲ ಚರಿತ್ರೆ. ಯೋಗೇಶ್ವರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಕೊಮಾರಹಳ್ಳಿ ತಾಂಡ.
13. ಸಣ್ಣರಾಮ. (1999). ಲಂಬಾಣಿ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ. ಬೆಂಗಳೂರು.

Funding:

This study was not funded by any grant.

Conflict of interest:

The Authors have no conflict of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the License:

© The Authors 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.